

številke AB je priložen tudi plakat z reprodukcijami triindvajsetih starih tivolskih razglednic.

Dogodki okrog Tivolija so bili izrazito etnološko zanimivi. Značilna je bila množična udeležba prebivalcev na manifestacijah javnega mnenja, še posebej njihova generacijska pripadnost. Prevladovali sta namreč dve generaciji — mladina in starejši ljudje. Tako je generacijsko nesorazmerje odražalo socialnokulturna in duhovnokulturna razmerja: v družbeni delitvi dela, v razporeditvi moči in možnosti odločanja in s tem v zvezi v različnem občutenju življenja in njegovih navad. Razumljivo je, da so se argumenti, ki jih je v teh razpravah utemeljevala etnologija in ki so izhajali iz načina življenja, znašli nasproti tehnokraciji skupaj z argumenti prebivalcev.

Etnologija kot stroka v vsem tem dogajanju ni bila nikoli v ospredju, kajti za vrednote, o katerih je pisal D. O., so se najbolj zavzeli prebivalci mesta. Tudi v njegovih pisanih besedilih etnologija ni bila izpostavljena, saj je šlo za interdisciplinarno pisanje; izrazito etnološki pa je bil način sintetiziranja podatkov z različnih strokovnih področij v podporo prikazu načina življenja.

Kaj se bo dogajalo v Tivoliju, je seveda še vedno neznanka, saj marsikaj pomembnega v javnost sploh ne pride ali pa pride prepozno in nejasno. Vendar je bilo v zvezi s Tivoijem tokrat marsikaj doseženo, predvsem pa se je etnologom samim na tem primeru jasno pokazala korist in uporabnost stroke in njenih spoznanj, izraženih v pravem trenutku.

Prav ob etnoloških prizadevanjih okrog Tivolija, ljubljanskih zelenih površin in nekaterih drugih urbanističnih problemov, ki jih na tem mestu ne bomo omenjali, se je pokazalo, da določene institucije v Ljubljani, ki se na kakršen koli način ukvarjajo z mestno problematiko, ne morejo več zaobiti naše stroke oziroma tistega dela, ki mu pravimo mestna etnologija.

Zato velja povedati, da se zadnje čase etnologija uspešno vključuje v strukture, ki se ukvarjajo z mestno problematiko in kjer je bilo v preteklosti mogoče najti samo arhitekto (npr. planerje, projektante, urbaniste) in sem in tja sociologe ali umetnostne zgodovinarje.

Želje in zahteve nekaterih (mestnih) institucij, da bi se v njihovo delo vključevali tudi etnologi, kažejo in dokazujejo, da je postala etnologija tudi izrazito aplikativna veda, ki je v interdisciplinarnem reševanju problemov v sodobni družbi ne moremo pogrešati.

Ko je bila pri Komiteju za urbanizem, komunalo in gradbene zadeve občine Ljubljana Center letos ustanovljena prvič po vojni posebna komisija (Komisija za mestno podobo), se je njen ustanovitelj takoj obrnil na Slovensko etnološko društvo, ki naj bi v komisijo poslalo svojega delegata. Izbrali so etnologa Damjana Ovsca.

Bodisi kot svetovalec-ekspert bodisi kot član komisij ali natečajnih žirij je bil v zvezi z ljubljansko mestno problematiko povabljen etnolog tudi k delu komisije, ki je iskala lokacijo za nov muzej NOB, v komisijo, ki je razpisala natečaj za novo kompleksno ureditev parka Tivoli in Šišenskega

hriba, v žirijo natečajne komisije za ureditev glavnega živilskega trga, za stalne in premične prodajne stojnice in tradicionalne kostanjarske hišice itn. Predlagalci so bili npr. Komunalno podjetje Ljubljana, Društvo arhitektov Slovenije, Društvo oblikovalcev Slovenije, Komite za urbanizem, komunalo in gradbene zadeve OLC itn.

MOJCA RAVNIK

KNJIŽNA POROČILA IN OCENE:

Ju. V Bromlej — M. S. Kašuba, Braki i semja u narodov Jugoslaviji. Opyt istoriko-etnografičeskogo issledovanja. Izd. „Nauka“, Moskva 1982, 238 str.

Ni odveč poudariti, da sodi pričujoča knjiga sovjetskih etnologov Julijana Bromleja in Margarine Kašube o zakonu in družini pri narodih Jugoslavije med tista dela, ki so v naši etnologiji zelo redka. V slovenski etnologiji je ta redkost dvojna. Tako skoraj nimamo del, ki bi obravnavala družino in institucijo zakona z etnološkega zornega kota. Prva dela, ki se posebej posvečajo tudi tej tematiki, smo dobili šele pred kratkim. Še redkejši so naši primerjalni posegi v širši jugoslovanski prostor, za kar bo vse težje najti pameten izgovor. Posebej še, ker je primerjalni vidik pri etnoloških interpretativnih prizadevanjih tako rekoč neogiben in je potreba po medsebojnem poznanju in razumevanju različnih načinov življenja in kulturnih struktur več kakor očitna.

Delo, ki je pred nami, pa ne zbujajo našega zanimanja le zaradi tematike, ki smo se je doslej sami izogibali, temveč tudi zaradi načina obravnavanja. Kakor pri številnih drugih razpravah sovjetskih etnologov gre tudi v tem primeru za zgodovinsko-etnološko študijo, ki skuša obravnavanemu pojavu slediti razvojno in celovito. Pri tem sta avtorja uporabila, kakor pravita v uvodu knjige, vse gradivo, ki se nanaša na obravnavano temo in ki jima je bilo dosegljivo. Podatke sta zbirala na etnološkem, sociološkem, statističnem, demografskem in ekonomskem področju. Upoštevala sta zakonodajo o zakonu in družini. Šele na tak način

je po njunem mnenju mogoče dati celovito podobo obravnavane teme. Kot etnologa so ju predvsem zanimala „splošne težnje v razvoju družine današnje Jugoslavije, kakor tudi tiste posebnosti zakona in družine, ki so lastne posameznim narodom.“ „Pri tem sva“, pravita avtorja, „upoštevala ne le nacionalno, ampak tudi socialno sestavo (kmete, delavce, uslužbenke itn.), bivališče, socialne, gospodarske in kulturne posebnosti, ter verske razlike med naseljenci tega ali onega območja.“ Preučevanje družine je za etnologa še posebej zanimivo zato, ker ima družina najpomembnejšo vlogo pri „reprodukciji etnosa, pri predaji etničnih značilnosti generacije generaciji.“ Zavaljo zgodovinsko-etnološke narave dela bi morali imeti v njem še posebno mesto pregled tradicionalnih sestavin v zakonsko-družinskih razmerjih, analiza etničnih posebnosti, ki se pojavljajo na tem področju, in ugotavljanje interetničnih integracijskih procesov.

Opredelitve poglavitnih etnoloških nalog pri preučevanju družine in zakona so seveda skladne z naziranjem, ki jih najdemo obširno razložene v Bromlejevih teoretičnih spisih, še posebej v knjigi *Etnos i etnografija* (Moskva 1973). Že ob tem delu smo imeli priložnost povedati, da je v Bromlejevem pojmovanju etničnih značilnosti po našem mnenju preveč poudarjen pomen tradicije. Ne moremo se strinjati tudi z vsemi odtenki Bromlejevih pogledov na zbliževanje posamičnih nacionalnih kultur. Pri vseh ostalih delih knjige, kjer se nam porajajo določene pripombe, pa jih kaže nasloviti, tako se zdi, tako rekoč v celoti na nas. Avtorja sta mogla iz jugoslovanske strokovne literature jemati pač tisto, kar jima je bilo oziroma kar je na voljo. Prav zato je delo tudi zelo poučen odsev našega strokovnega prizadevanja. Če se tudi s tega gledišča kratko ustavimo pri posamičnih poglavjih, se nam notranja struktura dela kaže v naslednjem.

Prvo poglavje je posvečeno etnodemografskim razmeram in družbenogeografskim spremembam v Jugoslaviji po osvoboditvi in njunemu vplivu na družinsko-zakonske razmere. V tej zvezi avtorja opozarjata na velike spremembe v omenjenem času, kar se negibno kaže tudi v družinskem življenju. Zmanjšanje velikih razločkov med območji, proces industrializacije in urbanizacije, spremembe v socialni in profesionalni strukturi, migracije, poroke med ljudmi različne nacionalne pripadnosti in podobni pojavi zanimajo avtorja kot razlog in podlaga burnega spreminjanja v družinskih razmerjih in načinu življenja v družinah.

Zakon pri narodih Jugoslavije je naslov drugega poglavja. V njem so ugotovljene razlike, ki so obstajale na tem področju v zakonodaji v preteklosti. Govor je o odnosu do zakona, o oblikah medsebojnega spoznavanja in s tem povezanih normah. Ovire za sklepanje zakonske zveze, običajna starost mladoporočencev, merila za izbor moža oziroma žene, narodnostno mešani zakoni, ločitve in vprašanje, kje se po poroki naselita mladoporočenca, so nadaljnje teme pričujočega poglavja. Z izjemo osamljenega primera iz Vitanja se avtorja tukaj očitno nista mogla opreti na slovensko etnološko literaturo; bodisi zaradi skromnejše preučeni vprašanja zakona v

primerjavi z drugimi jugoslovanskimi območji ali zaradi neuporabljivosti podatkov, če niso zgodovinsko natančneje opredeljeni.

Najobsežnejše je poglavje o družini. „Ni najin namen, da bi pretresla pojav družine in načina življenja v družini pri narodih Jugoslavije v preteklosti“, pravita avtorja knjige. „To bi bila posebna naloga.“ Zato sta v razdelku o tipih družine nekoč zarisala le poglavitne poteze tistih pojavnosti, ki so obstajale na jugoslovanskih tleh konec 19. in v začetku 20. stoletja. Največ besed je seveda v tem okviru posvečenih zadruzi. Pri pregledu sodobnih družinskih oblik je najprej načeto vprašanje razmerja med družino in gospodarstvom. Sledi tipizacija družine, kakor je razvidna v jugoslovanski sociološki literaturi. Za današnjo Jugoslavijo je seveda značilna mala ali nuklearna družina, čeprav je še mogoče najti maloštevilne ostanke razširjene družine, drugače pa naj bi „tudi še v naših dneh nacionalna in regionalna pripadnost družinskih članov imela določen pomen v družinskem življenju narodov Jugoslavije. Vidna so tudi še znamenja tradicije, povezana z religijo, to celo med ateisti.“ Preostankom šeg, povezanih z odločujočo vlogo moža in žene, s podrejenostjo žene, sta avtorja posvetila pozornost tudi v razdelku, ki govori o strukturi družine. Za nadrobnejšim vpogledom v problematiko številčnosti družin pred vojno in po njej so obdelana vprašanja razmerij v družini, še posebej iz zornega kota družinskega poglavarja. Sledi obravnavo delitve dela v družini in vloge, ki jo ima jugoslovanska družina danes. Na koncu je razmeroma zelo obsežno podpoglavje o družinskih šegah, šegah ob poroki, rojstvu in smrti.

Bolj kakor v zvezi z institucijo zakona so zgledi iz slovenskega etnološkega slovstva prišli do izraza v poglavju o družini in kakor je mogoče pričakovati, posebej v razdelku o šegah. Pri drugih vprašanjih sta se avtorja v času nastajanja dela lahko oprla, sodeč po navedenih delih, bolj ali manj le na obravnave ljubljanskega predmestnega življa in na preučevanje Vitanja. Opredelevanje živosti nekaterih šeg ali njihovih preostankov v našem času je večkrat vprašljivo; to seveda zaradi pomanjkljivosti našega zgodovinskega določanja etnoloških pojavov.

Avtorjema docela lahko pritrdimo, da ima preučevanje družine poleg znanstvene vrednosti še povsem praktičen pomen. Tudi zato je lahko delo Ju. Bromleja in M. Kašube spodbuda jugoslovanskim etnologom, da bi v nakazanem obsegu, sistematično in seveda še natančneje spremljali procese v družini, v tej „mikrocelici družbe“.

S. KREMENŠEK

Tvrtko Čubelić, Na stazama usmenog narodnog stvaralaštva; Za sustav i poetiku usmene narodne književnosti. Osijek 1982, 325 str.

Tvrtko Čubelić, nekdanji profesor folkloristike na slavističnem oddelku zagrebške univerze, je navzoč v hrvaški in jugoslovanski folkloristiki skoraj štirideset let. Avtor je članke in razprave objavljajl v vseh jugoslovanskih etnoloških revijah